

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ DAİRE

BULDAN - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 28298/95)

KARAR
Özet Çeviri

STRAZBURG
20 Nisan 2004

Bu karar, Sözleşmenin 44 § 2 maddesi hükümleri uyarınca kesinlik kazanmaktadır. Bu karar metni, Mahkemenin seçilmiş karar ve hükümleri resmi raporlarında nihai şekilde yayınlanmasından önce Sekreteryaya revizyonuna tabidir.

HUKUK

1. Sözleşmenin 2. maddesinin ihlali iddiası

Başvuran, kardeşinin gizli Devlet ajanları tarafından ya da gizli talimatlarla Devlet adına hareket eden kişilerce kaçırılmasından sonra işkenceye maruz bırakılarak öldürüldüğünü iddia etmektedir. Başvuran ayrıca yetkililerin kardeşinin ölümüyle ilgili yeterli ve etkili bir soruşturma yürütmediğini de öne sürmüştür. Son olarak başvuran kimliği belirsiz kişilerden ölüm tehdidi aldığını ve sonuç olarak Türkiye'den ayrılarak Almanya'ya göç etmek zorunda kaldığını iddia etmiştir. Başvurana göre Sözleşme'nin 2. maddesi ihlal edilmiştir.

Mahkemenin değerlendirmesi

1. Başvuranın kardeşinin ölümü

Mahkeme, yaşam hakkını koruyan ve yaşam hakkından mahrum bırakılmanın mazur görülebileceği halleri düzenleyen 2. madde Sözleşme'nin en temel hükümlerinden biridir ve hiçbir sınırlamaya (derogation) tabi tutulamaz. 3. maddeyle birlikte anılan madde, Avrupa Konseyini oluşturan demokratik toplumların en temel değerlerinden birini içermektedir. Dolayısıyla yaşam hakkından mahrum bırakılmanın mazur görüleceği haller katı bir biçimde yorumlanmalıdır. Bireysel insan haklarını koruma aracı olarak Sözleşmenin nesnesi ve amacı 2. maddenin, güvencelerin pratik ve etkili olmasını sağlayacak şekilde yorumlanmasını ve uygulanmasını gerekli kılmaktadır.

2. maddenin sağladığı korumanın önemi ışığında Mahkeme yaşam hakkından mahrum bırakılma olaylarını, sadece Devlet görevlilerinin eylemlerini değil, olayı çevreleyen tüm koşulları dikkate alarak en titiz incelemeye tabi tutmalıdır.

Mahkeme, üstlendiği rolün ikincil niteliği hususunda duyarlıdır ve ilk derece mahkemesinin görevini üstlenmekte ihtiyatlı olmak zorundadır, meğer ki böyle bir rolü belli bir davanın özel koşulları kaçınılmaz kılsın. İç hukuk yargılaması devam ederken, Mahkeme'nin görevi olgulara ilişkin kendi değerlendirmesini iç hukuk mahkemelerinin değerlendirmesi yerine ikame etmek değildir, genel kural olarak önündeki kanıtları değerlendirme görevi iç hukuk mahkemelerinin uhdesindedir. Mahkeme iç hukuk

mahkemelerinin bulgularıyla bağlı olmamakla birlikte normal koşullarda, bu mahkemelerin ulaştığı sonuçlardan ayrılması için kendisini buna mecbur bırakan zorlayıcı unsurlar olmalıdır. Bununla birlikte Sözleşmenin 2. ve 3. Maddesi uyarınca yapılan Őikayetlerde, iç hukuktaki soruşturma ve yargılama sürse bile Mahkeme kapsamlı bir inceleme yapmalıdır.

Mahkeme başvuranın, kardeşinin Devlet görevlilerince kasten öldürüldüğünü iddia ettiğine dikkat çeker. Bu bağlamda, başvuran Savaş Buldan'ın öldürülmesinden bahseden Susurluk Raporuna dayanmaktadır. Bu raporda, Devlet tarafından, PKK'ya destek veren zengin Kürtlerin öldürülmesi stratejisi izlendiği belirtilmektedir. Savaş Buldan cinayetinde de bu faktörler etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Mahkeme Rapor'un yayınlanmasından sonra yürütölen soruşturmada İstanbul ve Diyarbakır Emniyet İstihbarat eski müdürü Hanefi Avcı Savcı'ya Devlet görevlileri ve sivillerden oluşan özel bir ekip kurulduğunu ve Savaş Buldan'ın kaçırlması ve öldürülmesinin de bu ekibin icraatlarından biri olduğunu söylemiştir.

Yukarıda bahsedilenlerin ışığında, Mahkeme başvuranın kardeşinin Devlet görevlilerince ya da en azından onların bilgisi dahilinde öldürüldüğü iddiasının baştan savunulamaz olduğu gerekçesiyle reddedilemeyeceğini düşünmektedir. Fakat Mahkeme Sözleşme'nin kanıt standardının "makul Őüpheyeye yer bırakmayan" kanıtlardan oluşması gerektiğini hatırlatır. Böyle bir kanıt, yeterince ciddi, açık, belirgin ve tutarlı çıkarımlardan ya da çürütölmemiş karinelere neş'et edebilir.

Mahkeme, dava dosyasında, başvuranın kardeşinin tehdit edildiğine veya ölümden önce hayatının tehlike altında olduğuna inanmak için bir neden olmadığım gözlemlemektedir. Mahkeme, Savaş Buldan'ın öldürüldüğünü gören bir tanığın olmadığım anımsatır.

Ayrıca, başvuranın Susurluk Raporu'na dayanması açısından Mahkeme, Susurluk Raporunun, devlet görevlilerinin iddia konusu olaylara karıştıklarının tespit edilmesi konusunda, yeterli bir dayanak olmayabileceğini anımsatır. Başbakanlığın talimatıyla hazırlanan ve kamuoyuna duyurulan Susurluk Raporu, ancak, terörizmle mücadelede ortaya çıkarılan bilgileri ve sorunları genel perspektif açısından tahlil etmeye ve önleyici ve soruşturmaya dönük tedbirler almayı önermeye yönelik ciddi bir girişim olarak görölebilir.

Yukarıda sözü edilenlerin ışığında Mahkeme, başvuranın isminin Susurluk Raporunda geçmesine karşın, maktulün öldürölmesiyle ilgili koşulların varsayımlara ve spekülasyonlara dayandığı kanısındadır. Dolayısıyla, başvuranın kardeşinin, makul Őüphenin ötesinde, devlet görevlilerince veya onların göz yummasıyla öldürüldüğü sonucuna varmak için yeterli delil bulunamamıştır. Buna bağlı olarak, bu açıdan, Sözleşmenin 2. maddesi ihlal edilmemiştir.

2. Soruşturmanın yetersiz olduğu iddiası

Mahkeme, "kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşmenin 1. bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar" Şeklindeki Sözleşmenin 1. maddesiyle ortaya konan Devletin genel görevinin ve bu madde ile birlikte okunan 2. maddenin "yaşama hakkını güvence altına alma sorumluluğu", ölümlle sonuçlanan Devlet görevlilerinin kuvvet kullandığı hallerde etkili resmi bir soruşturmanın yapılmasını gerekli kıldığını hatırlatmaktadır. Bu bağlamda Mahkeme, yukarıda bahsedilen sorumluluğun, Devlet görevlilerinin ölüme sebebiyet verdiğinin saptandığı durumlara sınırlı olmadığını vurgulamıştır. Merhumun aile bireylerinin veya diğerlerinin ölüm olayı hakkında yetkili

soruşturma otoritelerine başvurup başvurmadığı belirleyici değildir. Bu davada, yetkililerin başvuranın kardeşinin öldürülmesinden haberdar olması gerçeği, Sözleşmenin 2. maddesinin gerektirdiği şekilde ölümün meydana geldiği şartlar hakkında etkili bir soruşturma yapılmasını *kendiliğinden (ipso facto)* gerekli kılar. Bir soruşturmanın etkinliğinin derecesi ve eşiği her dava için farklıdır. Bu derece, tüm ilgili olgular temelinde ve soruşturma işinin pratik gerçekleri açısından değerlendirilmelidir.

Bu bağlamda soruşturmada hız ve makul bir gizlilik de gereklilikler arasındadır. Bir soruşturmanın ilerlemesini önleyen çeşitli engellerin ortaya çıkması da kabul edilebilir bir durumdur. Fakat, ölümlerle sonuçlanan bir kuvvet kullanımının yetkililer tarafından derhal soruşturulması, kamu güvenliğinin ve hukukun üstünlüğünün sağlanmasında ve yasadışı fiillere müsamaha gösterildiğine ilişkin bir kanının oluşmasının önlenmesinde önemli bir etken olarak görülmelidir.

Bu *dava* koşullarında ise Mahkeme, başvuranın kardeşinin kaçırılması ve öldürülmesine yönelik bir soruşturma başlatılmıştır. Fakat, soruşturmanın yürütülmesinde ciddi ihmaller söz konusudur.

Bu bağlamda Mahkeme, başvuranın, gizli devlet ajanlarının, kardeşinin öldürülmesi olayına karıştıkları yönündeki endişesini ulusal makamlara ilettiğini gözlemlemektedir. Mahkemeye göre, başvuranın endişeleri yetkili makamların soruşturmayı genişletmesine yol açmalıydı. Buna karşın, dava dosyasından anlaşıldığı üzere, yetkili makamlar devlet ajanlarının cinayete karışması olasılığını araştırılması yönünde soruşturmayı genişletmek için hiçbir ciddi girişimde bulunmamıştır. Mahkeme, Savaş Buldan cinayetiyle Susurluk Raporunda sözü edilen özel tim arasında bir bağlantı aslında Düzce Ağır Ceza Mahkemesi'nin 24 Kasım 1998 tarihli kararıyla kurulmuştur. Düzce Ağır Ceza Mahkemesi, bu karara varırken, Savaş Buldan ve arkadaşlarının kişisel çıkarlar için öldürüldüğüne ilişkin herhangi bir delil olmadığını ifade etmiştir. Buna mukabil, Düzce Ağır Ceza Mahkemesi konu hakkında yetkisi olmadığı gerekçesiyle, dava dosyasını Devlet Güvenlik Mahkemesine havale etmiştir. Dava olgularından anlaşılacağı üzere, Yaşar Öz'ü, Savaş Buldan cinayetiyle ilgili olarak hangi mahkemenin yargılama yetkisi olduğu uzun süre netlik kazanmamıştır. Sonuç olarak Yargıtay 5. Ceza Dairesi, Yaşar Öz aleyhindeki iddiaların organize suç kapsamına girmediği gerekçesiyle dosyayı Düzce Ağır Ceza Mahkemesi'ne geri göndermiştir. Düzce Ağır Ceza Mahkemesi ise Yaşar Öz'ü delil yetersizliğinden suçsuz bulmuştur. Bu süreçte, Savaş Buldan cinayetiyle özel tim faaliyetleri arasındaki bağlantı göz ardı edilmiştir. Mahkeme, Hanefi Avcı'nın 7 Şubat 1997 tarihli ifadesinde belirttiği belgelerin gerçekten var olup olmadığının araştırılmamış olmasını da çok şaşırtıcı bulmaktadır. Bu bağlamda Mahkeme, Avcı'nın, bazı kaynaklara yönelik soruşturma yürütülmesi durumunda, Savaş Buldan ve arkadaşlarının yasadışı bir grup tarafından öldürüldüğünü doğrulayacak belgelere ulaşılabileceğini ifade etmesini dikkat çekici bulmuştur.

Mahkeme, ayrıca, Adalet Bakanlığı'nın 3 Haziran 1996 tarihli yazısına değinmektedir. Düzce savcılığına yazılan bu yazıda, bakanlık hızlı ve etkili bir soruşturulma yürütülmesini isterken bir yandan da soruşturmaların hiçbir sonuca ulaşmayabileceğini belirtmiştir. Bakanlığın etkin bir soruşturma yürütülmesine yönelik çabalarına karşın Mahkeme, iç hukuk makamlarının, bir görgü tanığına göre 3 Haziran 1994 günü kullanılan araçlardan birisi olan 34 CK 420 plakalı aracın kime ait olduğuyla ilgili bir bilgi vermediğini gözlemlemektedir. Olaydan bir gün sonra, 4 Haziran 1994 tarihinde, görgü tanığının birisinin aracın plaka numarasını açıkça vermesine karşın, Bakırköy savcılığının aracı izlemek için bir adım atmaması üzücüdür. Adalet Bakanlığının yazısına dek aracı izleme yönünde bir adım atılmamıştır. Bu durumda bile iç hukuk

makamlarının yanıtı çok belirsizdir. İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün 15 Kasım 1996 tarihli yazısında, 34 CK 420 plakanın 1984 model gri renkli Toyota marka bir aracın üzerinde olduğu ve 16 Ağustos 1995 tarihinden itibaren H. J. adlı şahsa ait olduğu belirtilmiştir. Mahkeme, Haziran 1994'te bu aracın sahibinin kimliği hakkında bir bilgi verilmemesini çok şaşırtıcı bulmaktadır.

Bu önemli unsurun hükümet tarafından netleştirilmemiş olması ve makamların araçları izlemekte gecikmesi göz önüne alındığında, iç hukuk makamlarınca yürütülen soruşturmanın yetersiz olduğu görülüyor.

Bir soruşturmanın etkili olabilmesinin, hızlı ve makul derecede gizli olmasına da bağlı olduğu hatırd tutulmalıdır. Bu açıdan Mahkeme, davayla ilgili farklı savcılıklar arasında gerçek bir eşgüdüm olmadığını gözlemlemektedir. Bu bağlamda Mahkeme, Bakırköy savcılığının, dava dosyasını neredeyse dokuz ay sonra, 17 Mart 1995 tarihinde, Yığılca savcılığına gönderdiğine değinmektedir. Bununla birlikte, bu dava dosyasında, başvuranın kardeşinin kaçırıldığını gören görgü tanıklarının ifadeleri gibi önemli bilgiler vardır. Bu bilgi, soruşturmanın ilk aşamalarında, Yığılca savcılığının çok işine yarayabilirdi.

Yukarıda verilenlerin ışığında Mahkeme, iç hukuk makamlarının, başvuranın kardeşinin ölümüne yönelik etkili ve yeterli bir soruşturma yürütmediğini düşünmektedir.

Bu nedenle Mahkeme Sözleşmenin 2. maddesi ile ilgili olarak prosedür açısından ihlalin sözkonusu olduğuna karar vermiştir.

3. Başvuranın Yaşama Hakkı İle İlgili Şikayetler

Sözleşmenin 2. maddesi ile ilgili olarak başvuran ayrıca kardeşine yapılan kötü muamele bağlamında Türk Hükümeti'ni protesto ettiği için yaşama hakkının tehlikeye girdiğini ileri sürmüştür. Bu konu ile ilgili olarak Almanya'dan sığınma talebinde bulunmuştur ve bu bağlamda tehdit edildiğini de öne sürmüştür.

Hükümet, başvuranın PKK ile yaptığı görüşmelerden sonra Almanya'ya kaçtığını ileri sürmüştür.

Mahkeme başvuranın kendisi ile ilgili olarak öne sürdüğü iddialar konusunda ikna olmamıştır. Sonuç olarak Mahkeme, Sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

II. SÖZLEŞMENİN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

Başvuran ayrıca, kardeşi ile ilgili olarak 3. maddenin ihlal edildiğini öne sürmüştür. Hükümet başvuranın iddiasının temelden yoksun olduğunu ileri sürmüştür. Mahkeme, herhangi bir devlet görevlisinin doğrudan veya dolaylı olarak başvuranın kardeşinin öldürülmesi olayına karıştığı tespit edilmediği şeklindeki tespitini hatırlatmıştır. Bu nedenle başvuranın iddia ettiği biçimde sözkonusu maddenin ihlal edildiğine karar vermek mümkün değildir.

Bu nedenle Sözleşmenin 3. maddesinin ihlali söz konusu değildir.

III. SÖZLEŞMENİN 13. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

Başvuran, Sözleşmenin 13. maddesine dayanarak etkili bir iç hukuk yolu olmadığından

şikayetçi olmuştur.

Başvuran etkili bir soruşturma yapılmadığı için, kardeşinin öldürülmesi ile ilgili şikayeti hakkında etkili bir iç hukuk yolundan faydalanamadığını ileri sürmüştür.

Hükümet, yetkililer tarafından yürütülen soruşturmada eksiklik olmadığını ileri sürmüştür.

Mahkeme, Sözleşmenin 13. maddesinin Sözleşme hak ve özgürlüklerinin ulusal düzeyde korunması için bir iç hukuk yoluna başvurabilmeyi gerekli kıldığını hatırlatmıştır. Sözleşmenin 13. maddesi, Sözleşmeciler Devletlerin sorumluluklarını ne şekilde yerine getirecekleri hususunda takdir yetkisine sahip olmasına rağmen, Sözleşme bağlamında bir şikayetin incelenebilmesi için bir iç hukuk yolu hükmünün varlığını ve sözkonusu hükmün çözüm sağlamasını gerektirir. 13. madde bağlamındaki sorumluluğun alanı başvuranın şikayetinin niteliğine göre değişir. Yine de 13. maddenin gerektirdiği iç hukuk yolu hem uygulamada hem de hukuki olarak etkili olmalı ve ilgili hükmün yürürlüğe konması sorumlu devletin fiilleri veya ihmalleri ile engellenmemelidir.

Yaşama hakkının korunmasının önemi gözönüne alındığında Sözleşmenin 13. maddesi uygun olan durumlarda tazminat ödenmesine ek olarak etkili ve detaylı bir soruşturma yapılmasını ve soruşturma sonucunda sorumluların kimliğinin tespit edilip cezalandırılmalarını ve ayrıca şikayetçinin soruşturma prosedürüne etkin katılımını gerektirir.

Bu dava hakkında toplanan kanıtlar temelinde Mahkeme, devlet görevlilerinin başvuranın kardeşinin ölümünü gerçekleştirdiğini veya karıştırdığını, şüpheleri giderecek şekilde kanıtlanmadığını tespit etmiştir. Daha önceki davalarda karar verdiği şekilde Sözleşmenin 2. maddesi bağlamındaki şikayetin 13. maddenin amacı doğrultusunda "tartışılabilir" olmasını engellemez. Bu bağlamda, Mahkeme başvuranın kardeşinin yasadışı cinayete kurban gittiğinin tartışmasız olduğunu ve bu nedenle "tartışılabilir bir iddiası" olduğu kabul etmiştir.

Makamların böylece, başvuranın kardeşinin öldürülmesi hakkında etkili bir soruşturma yapma sorumluluğu vardır. Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı, 2. madde ile gerekli kılınan soruşturma gerekliliğinden daha geniş olan 13. madde uyarınca etkili bir cezai soruşturma yapıldığı düşünülemez. Mahkeme bu nedenle başvuranın kardeşinin ölümü ile ilgili etkili bir iç hukuk yolundan faydalanamadığını ve tazminat talebi dahil taleplerini sunabileceği etkili hukuk yollarının bulunmadığını tespit etmiştir.

Sonuç olarak Sözleşmenin 13. maddesi ihlal edilmiştir.

IV. SÖZLEŞMENİN 14. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

Başvuran kardeşinin Kürt kökenli olması nedeniyle öldürüldüğünü ileri sürmüş ve bu nedenle 14. maddenin ihlal edildiğini iddia etmiştir.

Hükümet şikayeti reddetmenin ötesine geçmemiştir.

Mahkeme, kendisine sunulan bilgilerin ışığında başvuranın iddialarını incelemiş ve temelden yoksun olduğuna karar vermiştir. Bu başlık altında bu yüzden ihlal sözkonusu değildir.

MAHKEME OYBİRLİĞİYLE AŞAĞIDAKİ KARARLARI ALMIŞTIR:

1. Başvuranın kardeşinin Devlet görevlilerinin sorumluluğu altında öldürüldüğü iddiası bağlamında Sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edilmediğine,
2. Sorumlu Devlet yetkililerinin başvuranın kardeşinin ölümü hakkında etkili ve yeterli bir soruşturma yapmaması nedeniyle Sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edildiğine,
3. Başvuranın kendisi ile ilgili olarak 2. maddenin ihlal edilmediğine,
4. Başvuranın kardeşi ile ilgili olarak 3. maddenin ihlal edilmediğine,
5. 13. maddenin ihlal edildiğine,
6. 14. maddenin ihlal edilmediğine,
7. a) Sorumlu Devletin Sözleşmenin 44/2 maddesi uyarınca aşağıda belirtilen meblağları uygulanabilecek her türlü vergiden muaf olmak suretiyle kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde başvurana ödemesine,

- i) Manevi tazminat başlığı altında Savaş Buldan'ın dul eşi ve iki çocuğu için 10,000 Euro'nun ödeme günündeki kur üzerinden Türk Lirasına çevrilerek Savaş Buldan'ın eşi ve iki çocuğu adına açılacak hesaba yatırılmasına,
- ii) Manevi tazminat başlığı altında başvuran için 6,000 Euro'nun başvuranın Almanya'daki banka hesabına yatırılmasına,
- iii) Masraf ve harcamalarla ilgili olarak 10,000 Euro'nun İngiliz Sterlinine çevrilerek başvuran tarafından belirlenecek İngiltere'deki bir banka hesabına yatırılmasına,

- b) Yukarıda değinilen üç aylık sürenin aşılmasından ödeme gününe kadar geçen süre için Avrupa Merkez Bankasının uyguladığı faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın gecikme faizi olarak uygulanmasına,

8. Başvuranın adil tazmin taleplerinin geri kalanının reddedilmesine

KARAR VERİLMİŞTİR.

Karar İngilizce olarak hazırlanmış olup Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77/2 ve 3. maddeleri uyarınca 20 Nisan 2004 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.